

Donald Kalsched

TRAUMA ȘI SUFLETUL

O abordare psiho-spirituală a dezvoltării
umane și a întreruperii sale

Traducere din limba engleză de:
ROBERTA-CAROLINA TRIF

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

MULȚUMIRI	11
ILUSTRAȚII ȘI FIGURI	13
INTRODUCERE	14
Lucrarea de față	15
Două lumi	20
Trauma și sistemul de autoîngrijire	27
Cu gândul la suflet	32
Evoluția sufletului	34
Trauma și întreruperea dezvoltării	39
Gânduri de încheiere	42
1. TRAUMA ȘI ÎNTÂLNIRI SALVATOARE CU NUMINOSUL	45
Psihologia abisală și descoperirea lumii spiritului	48
Întâlniri cu misterul	52
Fetița și îngerul	52
Vizite în momentul morții	56
Jennifer și îngerul	56
Întâlnire în pragul morții cu un înger al luminii	65
Comentariu asupra celor două cazuri prezentate: alegerea vieții	68
Fecioara Maria ca înger păzitor	70
Maria și pruncul la 11 000 de metri altitudine	70
O experiență mistică în cadrul unei analize jungiene	74
„Prezența” remarcabilă din acest capitol	80
2. PIERDEREA ȘI RECUPERAREA COPILULUI-SUFLET	84
Copilul între lumi: spațiul tranzițional la D.W. Winnicott	87
Primul caz: pruncul din cușcă	91
Al doilea caz: brokerul și copilul îngropat	93
Al treilea caz: Dellie și poneiul	106
Copilul pierdut și recuperat în mitologiile lumii	117
Pruncul Iisus și regele Irod	119
Pruncul Zeus și Cronos, devoratorul de copii	121

Perseu și furiosul rege Acrisiu ⁽¹²⁾	122
Comentariu și reflecții asupra rolului agresivității în aceste povești	123
3. DISOCIEREA ȘI LATURA ÎNTUNECATĂ A SISTEMULUI DEFENSIV	128
ÎNTÂLNIREA LUI DANTE CU DIS ÎN INFERN	128
Introducere	128
Dis și agresivitatea	134
Întreținerea lui Dis în practica clinică	135
Dis în psihanaliză, în teoria jungiană și dincolo de ele	137
Coborârea	139
„Să lase-orice speranță cine-a-ntrat”	142
Dis și demonul depresiei	144
Exemplu clinic: cazul Helen	147
Coborârea continuă: Limbul	151
Un exemplu de reușită cu implicații spirituale	157
Blocat în Limb: inocența malignă	160
Diane: inocența malignă	161
Dis și întruparea	167
Coborârea continuă în regiunile de jos	170
Abaterea îngerilor de la porțile lui Dis	171
Coborârea continuă: întâlnirea cu Dis	172
Întâlnindu-l îndeaproape pe Dis în transfer	175
Concluzie: două tipuri de suferință	179
4. TRAUMĂ, TRANSFORMARE ȘI TRANSCENDENȚĂ	183
CAZUL LUI MIKE	183
Introducere	183
Prima întâlnire	187
Comentariu asupra clivajului de bază în trauma timpurie	190
Primele ședințe și recuperarea copiilor pierduți	192
Lucrul cu suferința	196
Recuperarea băiatului/copilului pierdut	197
Băieți interiori și exteriori	200
Recuperarea femininului pierdut	202
Faza intermediară: o nouă relaționare cu energiile agresive	204
Furia în transfer	207
Plăcintarul și geamgiul	208

Bisericile în calitatea lor de sanctuare pentru integrarea iubirii și a urii	211
Revelația, lacrima lui Buddha și apariția compasiunii	212
Regresie și reconstituirea vechilor defense	217
Întoarcerea Simpatiei	218
Sacrificiul voluntar și jocul de-a decapitarea	219
Deschiderea către suferință este deschiderea către Dumnezeu	221
Rezumat	224
5. ÎNTREGIRE ȘI DEFENSE ANTIÎNTREGIRE	231
Introducere	231
Să fii văzut în întregime	233
Întregirea și moștenirea noastră spirituală	235
Întregirea, oglinzile deformatoare și mitul personal	237
Experiența lui Jung de recuperare a întregului, prin intermediul unui vis	239
O descriere ulterioară a întregirii, realizată de Jung	244
Contribuția neuroștiinței la înțelegerea conceptului de întregire	247
Iain McGilchrist	247
Adevărata întregire	251
Traumele și defensele antiîntregire	253
Allan Schore	254
Cazul Cynthia	258
Concluzii	266
6. ABORDĂRI PSIHANALITICE ALE LUMII INTERIOARE	269
APLICAREA TEORIEI LA CAZURILE PREZENTATE ANTERIOR	269
Ronald Fairbairn și persecuția interioară	270
John Steiner și refugiile psihice	274
Christopher Bollas și lumea interioară ca lume a spiritelor	277
Arnold Modell și sinele intim	280
Neville Symington și adevărul vs falsul Dumnezeu	283
Comentariu	289
James Grotstein și subiectul inefabil al inconștientului	293
Misterul viselor și limbajul lor mitopoetic	294
Inocența și sufletul pierdut	297
Prezențele interne angelice și/sau demonice și sistemul de autoîngrijire	299

7. INOCENȚA, PIERDEREA ȘI RECUPERAREA EI	305
REFLECȚII ASUPRA OPEREI MICUL PRINȚ, DE ST. EXUPÉRY	305
Inocența și perspectiva psihanaliștilor asupra ei	305
Inocența în literatura occidentală	307
Opera Micul Prinț de St. Exupéry	310
Cazul Barbara	315
Visul cu monstrul verde	316
Povestea: un mic prinț aflat între lumi	320
Inocența riscând experiența	321
Domesticirea: lanurile de grâu	322
Lucruri nevăzute ale inimii	327
Micul prinț îl întâlnește pe aviator	329
Povestea Barbarei, continuare	330
Micul prinț, încheiere: aviatorul începe să înțeleagă	335
Lecțiile ce se desprind din povestea noastră	337
Barbara: un vis târziu	338
Concluzii	339
8. PERSONALITATEA SCINDATĂ A LUI C.G. JUNG	345
CUM SĂ ÎNVĂȚĂM SĂ TRĂIM „ÎNTRE LUMI”	345
Introducere și trimiteri	
la capitolele anterioare	345
Odiseea lui C.G. Jung între lumi; paralele cu Micul prinț	349
Sfeșnice ascunse	359
Povestea lui Jung, continuare	361
Dialectica celor două lumi ale lui Jung, în raport	
cu Freud și psihanaliza	362
O vedere de ansamblu a poveștii de viață a lui Jung	374
Recenzia lui Winnicott la	
Amintiri, vise, reflecții	377
Afirmările lui Winnicott cu privire la presupusa	
psihopatologie a lui Jung	381
Eșecul lui Jung de a atinge un stadiu unitar	381
Căutarea de-o viață și zadarnică a lui Jung	
a sinelui său întreg	382
Defensele clivajului lui Jung	383
Evaluarea interpretărilor lui Winnicott	384
Prima acuzație formulată de Winnicott:	
eșecul lui Jung de a atinge un „stadiu unitar”	384
Cea de-a doua afirmație a lui Winnicott	
despre Jung: căutarea inutilă a sinelui	390

Cea de-a treia afirmație a lui Winnicott cu privire la Jung: defensele sale disociative și personalitatea sa divizată	391
Sumar și concluzii	393
9. DEZMEMBRARE ȘI REMEMORARE	396
REFLECȚII ASUPRA LUCRULUI CORPORAL CU VISUL, ÎN LUMINA BASMULUI FATA FĂRĂ MÂINI, DE FRAȚII GRIMM	396
Introducere	396
Despre includerea basmelor	400
Supremația minții asupra trupului	401
Cazul Deborah	404
Fata fără mâini: partea întâi	407
Fazele de început ale procesului terapeutic în cazul lui Deborah	410
Spre o înțelegere teoretică	413
Fata fără mâini: partea a doua	418
Procesul terapeutic al lui Deborah: etapa mâinilor de argint	423
Fata fără mâini: partea a treia	431
Timpul petrecut de Deborah în „pădure”	433
Concluzii	437
NOTE	441
BIBLIOGRAFIE	449
INDEX	466

INTRODUCERE

Căutarea sensului se termină la țărnul a ceea ce cunoaștem; asupra nemărginitei și inexprimabilei întinderi de după planează doar un vag sentiment al inefabilului.

Nu părăsim tărâmurile cunoscute în căutarea aventurii sau a suspansului, sau pentru că nu reușim să găsim un răspuns la întrebările noastre. Pornim la drum pentru că mințile noastre sunt asemenea unor scoici fantastice, iar atunci când ne apropiem urechea de marginea lor, auzim un murmur neîntrerupt venind tocmai din valurile de dincolo de mal.

În calitatea noastră de cetățeni ai acestor două lumi, trebuie cu toții să arătăm și să îndurăm o dublă supunere...

(Abraham Heschel, 1990:1–2)

Stând pe terasa casei noastre din Newfoundland, la apus, într-o seară de vară, mă găsesc suspendat între două lumi. În spatele meu, prin ușă, se aude cum prezentatorul TV canadian descrie cel mai recent atentat sinucigaș din Kandahar, Afganistan – 29 de morți, 50 de răniți, sânge și membre împrăștiate peste tot, bocetele și tânguiriile femeilor, indignarea violentă a bărbaților, ochii goi și deznădăjduiți ai copiilor – traume inimaginabile. Abia dacă pot asculta.

În fața mea, la Sud, se întinde sălbaticul ocean Atlantic cu valurile sale umflate izbindu-se de stâncile capului Skerwink, stelele abia apărute care luminează slab pe un cer azuriu în timp ce ultimele păsări marine zboară la orizont spre insulele din apropiere. Țipătul tremurător al unui cufundar răsună peste ape și, pe fundalul acestei scene de o extraordinară frumusețe, o sirenă pentru ceață își cântă, în depărtare, cântul ca o binecuvântare. Prins în acest tablou al frumuseții, sufletul meu se simte acasă și mă cuprinde pacea.

Aceste lumi par incomensurabile și incompatibile, iar eu mă lupt să le țin laolaltă. Prima poate fi considerată „profană”, plină de tragism uman și de o suferință care te buimăcește și care izvorăște din sentimentul vieții mundane, al existenței efemere întrupate într-o lume violentă și polarizată. Această lume îmi

arată realitatea fragmentară a conflictului uman – furie distructivă pe care pur și simplu nu o pot metaboliza –, iar ca reacție la ea, simt cu mă închid, mă strâng, mă disociez, îmi părăsesc trupul: aceasta este esența unui răspuns traumatic. Cea de-a doua lume pare, în schimb, a fi sacră, plină de frumusețe, nemărginită și eternă, dezvăluind un mister inefabil care alină sufletul – acel ceva pe care Rudolf Otto (1917) îl numea *numinous*, dimensiunea numinoasă a experienței umane. Iar atunci când mă deschid în fața acestei realități mai mari, mai cuprinzătoare, pot simți cum se „desface fuiorul încâlcit al grijii”¹, cum dispar anxietățile și problemele mele de peste zi; cu toate acestea, această frumoasă și impersonală lume este bântuită de un sentiment cutremurător de singurătate. Nu există nimeni aici, cu excepția mea.

Cum reușim să trăim o viață completă și coerentă fiind prinși între aceste două lumi? Cum este posibil să mai trăim o viață cu *suflet* după ce am experimentat „Kandahar-ul” copilăriilor noastre traumatizante? *Și cum este posibil fără a folosi vreuna dintre aceste două lumi ca loc de evadare din cealaltă* – pe de-o parte, fără a ocoli realitatea suferinței umane, iar pe de alta, fără a desconsidera (privind-o doar ca pe o simplă iluzie) realitatea acelor infinite și inefabile mistere pe care poetul Czeslaw Milosz² (2004) o numește „spațiul secund”? În limbajul lui Heschel, cum ne păstrăm „dubla supunere” – cum ne onorăm dubla cetățenie în cele două lumi?

Lucrarea de față

Titlul acestei cărți este *Trauma și sufletul*, iar acest titlu surprinde cele două lumi (și relația dintre ele) pe care îmi propun să le explorez în paginile care urmează. Acest demers exploratoriu va atinge unele dintre aspectele mistice și spirituale ale muncii mele din cadrul ședințelor de psihoterapie cu pacienți care au suferit traume majore în copilărie. Pe măsură ce trecem prin nenumăratele studii de caz și comentariile teoretice aferente, spusele lui Heschel că suntem „cetățeni a două lumi” și „trebuie să arătăm și să îndurăm o dublă supunere” vor reprezenta firul roșu al cărții – o metapsihologie binoculară, în cadrul căreia înțelegerea mea, altminteri clinică, va putea fi interpretată și

¹ *Macbeth*, 2.2: 35–39.

² Poet și romancier polonez, laureat la Premiului Nobel pentru Literatură în 1980. (N. tr.)

încadrată adecvat. Cred că orice înțelegere teoretică adecvată a sinelui personal – și o astfel de înțelegere reprezintă chiar fundamentul unei abordări psihoterapeutice – trebuie să includă atât aspirațiile către infinit și potențialul spiritual, cât și limitările pragmatice și delimitările materiale.

Mulți dintre psihanaliștii contemporani explorează ceea ce William James (1936:370) a descris, cu mult timp în urmă, drept „stări mistice de conștiință”. Sándor Ferenczi (1988) a fost unul dintre cei mai importanți pionieri, elaborând pe tema surprinzătoarelor conexiuni vindecătoare care apar în cadrul transferului și contratransferului în lucrul cu pacienții traumatizați; Wilfred Bion (1965) a vorbit despre realitatea inefabilă a lui „O”¹ sau despre „Godhead” (demiurgul, zeul suprem) ca sursă ultimă de transformare în psihoterapie; Neville Symington (1993) vorbește deschis despre o misterioasă sursă „dătătoare de viață” în cadrul experienței umane, care participă la viața noastră dintr-o dimensiune necunoscută și infinită și care trebuie să fie aleasă conștient, dacă vrem să ne actualizăm viețile și să ne încărcăm cu energie vitală; Christopher Bollas (1999:195) recunoaște existența unei „inteligențe misterioase care străbate mintea” și spune că, „dacă există un Dumnezeu, atunci El aici trăiește”. James Grotstein (2000) a scris recent despre un „subiect inefabil”, inexprimabil al inconștientului care trimite vise spre folosul „subiectului fenomenologic”, în alte cuvinte eul sau sinele. Și, în final, Michael Eigen (1998:41–2), un autodeclarat „mistic psihanalitic”, pledează cu înfocare pentru ca psihanaliza să fie recunoscută drept o vocație religioasă și „sfântă”. În capitolul 6 se regăsește o trecere în revistă a teoreticienilor menționați mai sus.

După cum vom putea observa în paginile care urmează, lucrul psihanalitic cu anumite victime ale traumelor timpurii susține aceste cugetări mistice într-un fel foarte dramatic și particular. Aproape toate „persoanele extrem de sensibile” (Aron, 1996) ale căror cazuri vor fi prezentate aici au avut parte de experiențe mistice. Adesea, ele au o conexiune profundă cu natura, cu animalele și cu lumea „mitopoetică”⁽¹⁾ a filmului, teatrului, artei sau a literaturii, în special, a poeziei. Uneori, ele povestesc cum au fost „salvate” de o lume interioară populată de prezențe supranaturale – o lume care oferă un spațiu de

¹ Wilfred Bion (1897–1979) a fost un renumit psihanalist britanic, considerat unul dintre cei mai mari gânditori ai psihanalizei. „O” reprezintă în concepția metapsihanalitică a lui Bion inefabilul, necunoscutul, Adevărul ultim. (N. red.)

conținere arhetipal pentru o parte inocentă însuflețită din ele însele, o parte care acum se ascunde. Nu de puține ori, redau experiențe „sincronistice” care sfidează înțelegerea rațională. Și cele mai multe dintre aceste persoane descriu o estompare a granițelor dintre realitatea obișnuită și cea neobișnuită, fapt care le favorizează un acces neașteptat la o realitate imaterială care le este inaccesibilă indivizilor mai bine adaptați.

Din păcate, pe măsură ce viața mistică, „mitopoetică” a supraviețuitorilor traumei iese la iveală, prezențele spirituale binevoitoare care par a le fi salvat sufletele încep să-și piardă puterile care le făceau protectoare. Sub presiunea unor repetate dezamăgiri și deziluzii, obiectele interioare se transformă, de cele mai multe ori, în unele răuvoitoare. Protectorii interiori devin persecutori (a se vedea Kalsched, 2006), și „îngerii mai buni ai naturii noastre” se transformă în defense primitive și sunt înlocuiți de demoni care dezmembrează, descărnează,ucid din punct de vedere psihic (vezi capitolele 3 și 9). Și aceasta este spiritualitate, dar o spiritualitate a întunericii și a terorii; tot misticism, dar unul al violenței, al posesiei demonice și al pierderii sufletului.

Nu mulți autori din domeniul psihoterapiei și spiritualității – domenii în plină ascensiune – fac referire la acest aspect întunecat al lumii spiritului. Însă sufletul traumatizat, în periplul său psihoterapeutic de suferință dintre rai și iad, se va găsi, uneori, înconjurat de puternice forțe întunecate care se vor opune vindecării, iar și aceasta este o problemă de spiritualitate. Modul în care aceste rezistențe sunt depășite și felul în care diada pacient–terapeut conlucrează la salvarea sufletului (și, de asemenea, în mod ironic, la salvarea acestor persecutori interiori) vor reprezenta unele dintre punctele centrale ale acestei lucrări. Vom vedea că forțele spirituale care populează ceea ce Jung numea stratul colectiv al inconștientului par, în general, a susține procesul de integrare psihică și împlinirea, dar că, fără o mediere umană adecvată și o relație, se pot transforma tocmai în opusul lor, degenerând în defense care amenință viața și care subminează funcționarea și rolul activ al eului. Un demers psihoterapeutic eficient este acela care își propune și are speranța să redea acestor forțe ale spiritului scopul și sensul originare, cu alte cuvinte, să le aducă în aliniament cu ceea ce Jung numea arhetipul central al *Sinelui*.

1 TRAUMA ȘI ÎNTÂLNIRI SALVATOARE CU NUMIŢOȘUL

*Bateți clopotul care încă poate bate
Uitați de ofrandele voastre perfecte
Există o fisură, o fisură în orice
Iar pe acolo intră lumina¹*

Leonard Cohen, *Anthem* (1992)

Specialiștii în mineralogie ne spun că, dacă vrei să înțelegi structura de bază a unui cristal, ar trebui să examinezi locul în care acesta este spart. În acest capitol prezint o serie de cazuri în care experiențele traumatiche au spart „cristalul” vieților oamenilor, altfel coezive, și au lăsat să pătrundă o lumină misterioasă. Fisurile sau liniile de clivaj reprezintă ceea ce numim momente de *disociere*, iar disocierea este ceva ce psihicul *face* ca răspuns la traumă. Pentru a ne proteja de impactul deplin al experienței de nesuportat, diferite aspecte ale experienței traumatiche (senzații, afecte, imagini) sunt fragmentate, divizate pe compartimente și codate în „rețele neuronale” segmentate ale creierului (vezi Badenoch, 2008:9). În acest fel, acestea sunt împiedicate să se unească într-un tot cu sens. În urma acestui proces nu mai reușim să ne înțelegem pe noi înșine, să dăm un sens propriei existențe. Nu ne mai putem spune povestea într-o narațiune coerentă.

Poeta Emily Dickinson exprimă acest lucru în următoarele cuvinte:

¹ Trad. de Roberta Trif. „Ring the bell that still can ring/Forget your perfect offering/There is a crack, a crack in everything/That’s where the light comes in.” (în orig.) (N. red.)

*Există o durere – așa cumplită –
 Că înghite toată substanța –
 Apoi acoperă Abisul cu o Transă –
 Ca Memoria să poată să pășească
 În jurul – de-a lungul – peste ea –
 Asemenea cuiva-ntr-o Vrajă –
 Merge în siguranță – acolo unde un ochi deschis –
 L-ar face să cadă – Os cu Os.¹*

(Dickinson, 1961:599)

Transa traumatică la care face referire poeta este ceva ce am numit anterior *sistem de autoîngrijire* (Kalsched, 1996:4). Sistemul de apărare are un *telos* sau *scop* pe care vom încerca să-l descoperim în paginile ce urmează. Cazurile prezentate în acest capitol, dar și cele care apar în continuare pe tot parcursul cărții ne vor furniza sprijin pentru ipoteza noastră provizorie, că *scopul sistemului de autoîngrijire este să țină departe de suferința din realitate un nucleu inocent al sinelui, păstrându-l în „siguranță” într-o altă lume*. Mai mult, acest nucleu inocent al sinelui este *ceva* sacru din interiorul personalității umane, numit adesea suflet. Sistemul defensiv care „acoperă abisul cu o transă” încearcă să evite ca această rămășiță de inocență a sinelui unitar să mai sufere în realitate mai departe. Această protecție este esențială pentru supraviețuirea individului aflat sub amenințarea circumstanțelor traumatice, dar se dovedește a fi problematică pe termen lung, pentru că dezvoltarea psihologică depinde de un proces relațional prin intermediul căruia acest nucleu inocent adună, gradual, experiență. Defensele disociative însă împiedică această acumulare de experiență, compromițând astfel creșterea.

În acțiunea sa de sechestrare a miezului vulnerabil al sinelui, sistemul de autoîngrijire se întrebuințează de niște forțe foarte potente provenite dintr-un strat al inconștientului pe care Jung îl numea „colectiv” sau „arhetipal”. În schimb, aceste forțe sunt percepute ca fiind spirituale sau „numinoase”⁽⁸⁾. Acestea pot trimite persoana în transă sau pot fragmenta violent lumea interioară pentru ca durerea acută să fie evitată. Sunt puteri

¹ Trad. de Roberta Trif. „There is a pain – so utter –/That it swallows substance up –/Then covers the Abyss with Trance –/So Memory can step/ Around – across – upon it –/As one within a Swoon –/Goes safely – where an open eye –/Would drop him – Bone by bone.” (*în orig.*) (N. red.)

trans-egoice și, prin urmare, studiind aceste forțe schimbătoare care vin să salveze psihicul în disocierea traumatică, avem acces la provinciile întunecate ale realității psihice, unde își au sălașul forțe altfel invizibile. În mod normal, aceste forțe⁽⁹⁾ susțin funcționarea eului, dar, în momentele critice (traumă), sunt recrutate în scopul apărării și, în lipsa ajutorului, se poate ajunge la psihopatologie și la o viață netrăită.

Ceea ce eu am numit forțe trans-egoice devine vizibil în vise și alte produse ale imaginației din psihicul uman în timpul procesului psihoterapeutic. Aceste prezențe personificate se găsesc în toate cazurile prezentate în acest capitol și în cele care urmează. După cum va descoperi cititorul, indivizii care au în istoricul personal o traumă din copilărie par a avea, frecvent, acces la niște stări alterate de conștiință pe care mare parte dintre noi, ceilalți, nu le poate accesa. Mulți dintre ei posedă, se pare, capacități paranormale (vezi Reiner, 2004, 2006). Lumea spiritului, altfel invizibilă, pare a le fi mai accesibilă, iar visele lor sunt, uneori, vise arhetipale ca desprinse din filmele științifico-fantastice, cum ar fi *Războiul stelelor* și saga mitopoetică *Stăpânul inelelor*. Uneori, au avut întâlniri salvatoare cu latura pozitivă a numinosului, o „voce” sau o „prezență” care se face simțită într-un moment critic din viețile lor, precum un înger păzitor, și care le-a conferit un soi de siguranță interioară pe care nicio altă ființă umană nu le-a oferit-o vreodată.

În alte momente însă aceștia par să fie amenințați de energii și imagini întunecate și înfricoșătoare – voci demonice sau entități interioare tiranice – care îi pot ataca, îi pot rușina sau umili din interior, retraumatizându-i și provocându-le disperare, făcându-i să se simtă lipsiți de orice speranță, uneori chiar împingându-i la sinucidere. Fie că sunt pozitive ori negative, aceste forțe vulcanice și impersonale libidinale sau agresive sunt expresiile netransformate, așadar *mitologice*, a ceea ce Winnicott și alți teoreticieni ai relațiilor de obiect numesc omnipotența copilăriei. Însă ele par a fi mult mai mult decât atât. Ele sunt reprezentanții personificați ai forțelor arhetipale universale și, în această calitate, par a fi ordonate de către un arhetip central ce posedă o „inteligentă” remarcabilă. În acest sens, omnipotența copilăriei deține un fel de „ordine implicită” (vezi Bohm, 1980) care se desfășoară în tipare predictibile.

În acest capitol, explorăm legătura uimitoare dintre traumă și întâlnirile cu aspectele pozitive, integrative ale acestei dimensiuni arhetipale (aspectele mai întunecate ale forțelor

disociative vor fi explorate în capitolele 3, 4 și 9). Persoanele care au astfel de experiențe pozitive, integratoare nu le uită niciodată. Iar, în urma lor, multe dintre ele raportează că nu le mai este frică de moarte. Am putea presupune că, în aceste momente, subiectul are capacitatea de a vedea, pentru un moment, prin vălul care, în mod normal, separă realitatea obișnuită de cea neobișnuită. Aceste momente oferă crâmpoșe sau „indicii” ale unei dimensiuni transcendente și inefabile a experienței umane.

Psihologia abisală și descoperirea lumii spiritului

Mulți dintre pionierii psihologiei abisale au descris fenomene „spirituale” care devin, dintr-odată, vizibile *printr-o fisură creată de traumă*, deși descoperirile lor au rămas la periferia teoriei oficial acceptate. De exemplu, cu 100 de ani în urmă, marele psiholog american William James a descris cum experiențele care par a ne „frânge” (trauma) ne „deschid”, de asemenea, poarta spre o altă dimensiune a experienței, pe care înclinăm să o numim ca sufletească sau spirituală:

Pe scurt, faptele pe care le am în minte pot fi, toate, descrise ca experiențe în care o viață neașteptată urmează morții. Prin aceasta nu vreau să spun imortalitate sau moartea trupului, ci vreau să spun încheierea, similară morții, a unor procese mentale din experiența individului, procese care eșuează și, cel puțin în cazul unor indivizi, duc la disperare. [...] Fenomenul este acela prin care noi dimensiuni ale vieții se dezvăluie în cele mai disperate momente ale vieții noastre. Acestea sunt resurse din interiorul nostru, pe care naturalismul cu virtuțile sale prozaice și supuse legilor [naturii] nu le ia în considerare, posibilități care ne taie răsuflarea, ale unui alt fel de fericire și putere, bazate pe cedarea propriei voințe și a controlului în seama unei forțe mai înalte; iar acestea par a ne arăta o lume mai surprinzătoare decât și-o pot imagina fizica sau etica filistină.

(James, 1977:137–8)

În aceeași prelegere, James merge mai departe, spunând că cele mai puternice dovezi ale legăturilor noastre cu o lume

spirituală mai largă sau cu un mediu la care în mod obișnuit nu avem acces sunt anumite fapte legate de personalitatea divizată sau clivată demonstrate de către Janet, Charcot și alții. Descoperirile sale susțin viziunea binoculară a „celor două lumi” despre care vorbim în această carte:

Într-un cuvânt, credinciosul este conectat, în propria conștiință, în orice caz, la un sine mai larg din care îi parvin experiențe compensatorii. Cei care trăiesc astfel de experiențe suficiente de constant și clar, încât să trăiască sub influența lor, rămân aproape nemișcați de critici, din orice sursă ar proveni ele. [...] Ei au avut viziunile lor și știu – iar asta este suficient – că noi trăim într-un spațiu spiritual invizibil, de unde ne vine ajutor, sufletul nostru fiind, în mod misterios, una cu un suflet mai mare ale cărui instrumente suntem.

(James, 1977:139)

Iar James sugerează că aceste două lumi sunt, adesea, *potențate* de experiența traumatică. În prelegerile sale Lowell Lectures din 1896, James concluzionează: „Dacă există forțe supranaturale, atunci ele intră chiar prin fisurile personalității fragmentate” (citată din Taylor, 1984:110).

Mai târziu, Sándor Ferenczi a făcut, independent de James, o descoperire similară. Notând în *Jurnal clinic* (Ferenczi, 1988), el a arătat cum anumite „forțe primordiale” – de mult timp în latență – erau *trezite* de traumă. El scrie:

În momentele critice, când sistemul psihic se dovedește incapabil să răspundă adecvat sau atunci când aceste organe [psihice] specifice au fost distruse cu violență, forțele psihice primordiale sunt trezite și tocmai aceste forțe vor fi cele care vor încerca să depășească impasul. [...] Aceste reflecții deschid calea către înțelegerea reacțiilor surprinzător de inteligente ale inconștientului în momente de mare suferință [...] [inclusând aici] episoadele de clarviziune.

[În astfel de cazuri] Intelectul nu are timp sau spațiu, fiind așadar supraindividual. „Orpha”.

(Ferenczi, 1988:6–13)